

Complexnummer: 520650

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Joodse begraafplaats

Aantal complexonderdelen

3

Monumentnummers van complexonderdelen

520651, 520652, 520653

Woonplaats

Tiel

Gemeente

Tiel

Provincie

Gelderland

Locatie van het hoofdoject

Bij Voor de Kijkuit 7, 4001 HG te Tiel

Complexomschrijving

Inleiding

JOODSE BEGRAAFPLAATS ingericht in de jaren 1827-1828 (5588) en uitgebreid in 1867-1868 [5628]. De begraafplaats werd gesticht op wat toen Zandwijk heette, thans een uitbreidingsgebied buiten de grachten ten noordoosten van het Tielse stadscentrum. De begraafplaats ligt hier ingebed tussen een school, bedrijfsgebouwen en arbeiderswoningen. Oorspronkelijk omvatte de begraafplaats een rechthoekig terrein (het huidige noordelijke deel) met een ingang aan de Visserstraat. Bij de uitbreiding van het terrein in 1867-1868 werd de toegang verplaatst naar de Voor de Kijkuit. Rechts van het toegangshek aan deze straat staat een boerderij waarin van oorsprong de beheerder van de begraafplaats woonde.

Ten gevolge van de Tweede Wereldoorlog zijn op de begraafplaats vele graven vernield; de graven zijn gereconstrueerd. De omvang en aanleg van het terrein en de verschijningsvorm van het metaarhuisje hebben geen wezenlijke veranderingen ondergaan.

Complexomschrijving

De BEGRAAFPLAATS (complexonderdeel A) bestaat uit een ouder (1827-1828) noordelijk deel en een haaks hierop aansluitend oostelijk deel, dat in 1867-1868 is aangelegd. Het oudste graf stamt uit 1828, het jongste uit 1997. Het terrein heeft een bakstenen ommuring, die sluit tegen de zijgevels van het METAARHUISJE (complexonderdeel B). Dit huisje bevindt zich in de zuidelijke hoek van de aanleg en vormt de enige toegang tot de begraafplaats. Het is opgericht in 1868 in eclectische stijl. Vanaf het huisje loopt een lang en smal grindpad, thans aan weerszijden beplant met coniferen, naar het TOEGANGSHEK (complexonderdeel C), dat zich direct aan de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

straat bevindt. Dit toegangshek stamt eveneens uit 1868.

Complexwaardering

JOODSE BEGRAAFPLAATS met METAARHUISJE en TOEGANGSHEK in kern uit 1829 en uitgebreid in 1867-1868

-Van architectuurhistorische waarde als gaaf en goed voorbeeld van een Joodse begraafplaats uit de tweede helft van de negentiende eeuw. In de hoofdvorm van de aanleg is het typische karakter van een Joodse begraafplaats aanwezig en het complex valt voorts op door het metaarhuisje dat hoogwaardige esthetische kwaliteiten bezit. De verschillende onderdelen van het complex zijn harmonisch gesitueerd en geven samen een compleet beeld van een Joodse begraafplaats.

-Van stedenbouwkundige waarde als onderdeel van het uitbreidingsgebied ten noordoosten van het Tielse stadscentrum, dat zich kenmerkt door de historisch gegroeide bebouwing van bedrijfsgebouwen, arbeiderswoningen en een school. De begraafplaats vormt in dit gebied een fraai eiland en is door metaarhuisje en hekwerk beeldbepalend aan de Voor de Kijkuit.

-Van cultuurhistorische waarde binnen de funeraire geschiedenis, als goed en gaaf typologisch voorbeeld van een Joodse begraafplaats. Vanwege de bestemming van belang als herinnering aan de aanwezigheid van een bloeiende Joodse gemeenschap in Tiel.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 520651

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	17 september 2001
Kadaster deel/nr	82921/21

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Tiel	Tiel	Gelderland

Locatiennaam	Locatieomschrijving
Tiel	

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Tiel	C			6761

Omschrijving**

Omschrijving onderdeel A De BEGRAAFPLAATS omvat twee rechthoekige grafvelden die elkaar in een rechte hoek raken over een lengte van enkele meters. Het hele terrein is omgeven door een bakstenen muur met steunberen. De muur is in verschillende fasen opgemetseld, wat onder meer blijkt uit de afdekking van de muur met of zonder ezelsrug. De begraafplaats kenmerkt zich door een sobere aanleg en bestaat overwegend uit staande grafzerken in rijen. Deze rijen liggen haaks op een pad dat vanuit het metaarhuisje een rechte lijn door het snijpunt van de twee grafvelden maakt. De zerken zijn overwegend van het eenvoudige hardstenen type en aan de bovenzijde recht, rondboogvormig of segmentboogvormig afgesloten. Andere zerken hebben een keperboogvormige afsluiting met oorstukken. De meeste zerken zijn voorzien van een tekst in zwartgeschilderde reliëfletters binnen iets verdiepte velden. Sommige grafzerken hebben een gebosseerd oppervlak. De meeste zerken op het noordelijke gedeelte staan met de tekstzijde van het huisje afgekeerd. Op het oostelijke gedeelte staan de zerken met de tekst naar het huisje toe gericht. De begraafplaats kent geen beplanting. Nabij het metaarhuisje bevindt zich een na-oorlogs monument voor de joodse slachtoffers uit 1942-1944.

Waardering

JOODSE BEGRAAFPLAATS (complexonderdeel A) uit 1827-1828, vergroot in 1868

-Van architectuurhistorische waarde als gaaf en goed voorbeeld van een begraafplaats waarin de typische kenmerken van een negentiende-eeuwse Joodse begraafplaats herkenbaar zijn, zoals een eenvoudig omsloten grafveld met eenvoudig vormgegeven zerken in rijen. De graftekens bezitten een collectieve betekenis voor het typische karakter van de begraafplaats door hun materiaalgebruik, eenvoudige vorm en situering.

-Van stedenbouwkundige waarde als hoofdonderdeel van het complex, dat aan de Voor de Kijkuit een beeldbepalende rol speelt.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

-Van cultuurhistorische waarde binnen de funeraire geschiedenis, als goed typologisch voorbeeld van een Joodse begraafplaats en vanwege de op de graftekens aanwezige genealogische gegevens.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Begraafplaats

Monumentnummer*: 520652

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	17 september 2001
Kadaster deel/nr	82919/168

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Tiel	Tiel	Gelderland

Locatiennaam	Locatieomschrijving
Tiel	

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Tiel	C			6761

Omschrijving**

Omschrijving onderdeel B Het rechthoekige METAARHUISJE is afgedekt met een zadeldak tussen twee tuitgevels. De schilden zijn belegd met gesmoorde Hollandse pannen en de afwatering vindt plaats via vernieuwde mastgoten. De gevels zijn opgetrokken in baksteen in kruisverband. Ze hebben een grijs gepleisterde plint en worden gekenmerkt door een pleisterwerkversiering. De symmetrisch ingedeelde VOORGEVEL is voorzien van gepleisterde hoekpilasters die uitlopen in een klimmend fries. In de hoeken loopt dit fries uit in een versiering en onder de top is een klein klaverblad in het pleisterwerk gesneden. De tuitgevels worden aan de bovenzijde afgezet door een geprofileerde lijst en worden op de tuit bekroond door een in terra cotta uitgevoerd, kuifachtig ornament met een acanthusblad. In het midden van de gevel bevindt zich een dubbele, opgeklampte deur onder een meerruits, tweedelig getoogd bovenlicht met ruitvormige roedeverdeling. Deze gevelopening is omlijst door pleisterwerk. De gepleisterde sluitsteen van de toog boven de deur, draagt een Hebreeuws opschrift. Hierboven bevindt zich een rond en met pleisterwerk omgeven, ijzeren ventilatierooster. De RECHTER ZIJGEVEL is evenals de LINKER ZIJGEVEL verdeeld in drie assen door gepleisterde hoekpilasters en lisenen. Deze pilasters en lisenen lopen uit in een horizontaal fries dat de gevel afsluit. De hoeken van lisenen en fries zijn net zoals in de voor- en achtergevel geprofileerd. Voor de lichttoetreding zijn in de RECHTER ZIJGEVEL van het huisje drie segmentboogvormig afgesloten vensters aangebracht. De vensters hebben gietijzeren ramen, waarvan de drie middelste ruiten openzetbaar zijn. De ACHTERGEVEL is vrijwel identiek aan de voorgevel. Het INTERIEUR bestaat uit een enkele ruimte met een niet-oorspronkelijk plafond (oorspronkelijk wellicht open dakstoel). De wanden zijn volledig gepleisterd en, vergelijkbaar met de buitengevels geleed door lisenen. Tegen de zijwanden zijn vier eenvoudige, houten zitbanken bevestigd. De ruimte bevat voorts nog een platform met een eenvoudig, zwart geschilderd spreekgestoelte en een (vermoedelijk uit de achttiende eeuw daterende) houten draagbaar, voorzien van een Hebreeuws opschrift en een lijkist.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

METAARHUISJE (complexonderdeel B) uit 1868

-Van architectuurhistorische waarde als goed en gaaf bewaard voorbeeld van een metaarhuisje uit de tweede helft van de negentiende eeuw. Het gebouwtje is uitgevoerd in eclectische stijl en valt op vanwege de fraaie architectonische kwaliteiten die onder meer tot uitdrukking komen in de in baksteen en pleisterwerk uitgevoerde gevels. Het huisje heeft een eenvoudige, maar typologisch zeer herkenbare hoofdvorm en een redelijk gaaf bewaard interieur, waarin op de wanden de pleisterwerk-detaillering van de buitengevels herhaald wordt.

-Van stedenbouwkundige waarde als onlosmakelijk onderdeel van het complex. Het huisje is gelegen tussen de straat en de begraafplaats en speelt door situering en verschijningsvorm een beeldbepalende rol, die versterkt wordt door de zichtas die vanaf de straat door het grindpad gecreëerd wordt.

-Van cultuurhistorische waarde binnen de funeraire geschiedenis, als goed typologisch voorbeeld van een Joods metaarhuisje.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Baarhuisje

Monumentnummer*: 520653

Status rijksmonument
Inschrijving register* 17 september 2001
Kadaster deel/nr 82919/174

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Tiel Tiel Gelderland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Tiel

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Apartement aanduiding Grondperceel
Tiel C 6761

Omschrijving**

Omschrijving

Het TOEGANGSHEK, behorend bij de Joodse begraafplaats bestaat uit twee in baksteen uitgevoerde hekpijlers, met hiertussen een in ijzer uitgevoerd dubbel draaihek. Dit hek heeft verticale spijlen met eenvoudige speerpunten, die bijeengehouden worden door horizontale regels. De middelste regel heeft een in- en uitzwenkende vorm. De hekpijlers bezitten gemetselde bekroningen in de vorm van een vierzijdig tentdak. Aan de voorzijde zijn deze kolommen voorzien van een hardstenen plaat waarop in reliëfletters in het Hebreeuws en in Romeins schrift teksten en jaartallen zijn aangebracht. Links staat in Romeins schrift 'Ezechiël XXXVII' met hieronder de geciteerde tekst in het Hebreeuws. Rechts is 'Jesaja XXVI: 19' te lezen en het jaartal 5628 (=1868).

Waardering

TOEGANGSHEK (complexonderdeel C) vermoedelijk daterend uit 1868

-Van architectuurhistorische waarde als goed en gaaf voorbeeld van een toegangshek uit de tweede helft van de negentiende eeuw, met stenen hoekpijlers met opschrift en een dubbel draaihek.

-Van stedenbouwkundige waarde als functioneel onderdeel van de Joodse begraafplaats, waar het aan de Voor de Kijkuit een belangrijke beeldbepalende rol speelt en samen met het grindpad voor een zichtas richting het metaarhuisje zorgt.

-Van cultuurhistorische waarde als functioneel onderdeel van de Joodse begraafplaats, die een belangrijke rol speelt in de funeraire geschiedenis.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Voorwerpen op pleinen en dergelijke

Erfscheiding(D)

Toegangshek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument